

ЛУК'ЯНЕЦЬ Тетяна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української та іноземних мов, Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1, Київ, 03150, Україна (tetianalukyanets@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6956-8161>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.19>

Бібліографічний опис статті: Лук'янець, Т. (2022). Лінгвокогнітивні механізми експлікації емоцій або емотивний потенціал спортивних аналітичних статей. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*, 49, 130–135. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.19>.

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ ЕКСПЛІКАЦІЇ ЕМОЦІЙ АБО ЕМОТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СПОРТИВНИХ АНАЛІТИЧНИХ СТАТЕЙ

Анотація. У статті розглянуто емотивну природу текстів спортивних аналітичних статей в аспекті лінгвокогнітивної реалізації емоцій в жанрі текстів спортивних ЗМІ. **Мета** розвідки – з'ясувати жанрову специфіку спортивних аналітичних статей та встановити, у який спосіб емотивне наповнення цих публіцистичних текстів слугує джерелом емоційного резонансу серед читачької аудиторії. Для досягнення мети використано **методику** реконструкції когнітивних операцій конструювання художньої дійсності на основі контекстуально-інтерпретаційного **аналізу** фрагментів текстів. У підсумку виокремлено два лінгвокогнітивні механізми породження емотивності публіцистичних текстів спортивного спрямування – психологічної та просторово-часової фокалізації. Лінгвокогнітивний механізм експлікують авторські коментарі, засоби суб'єктивної модальності й оцінки; він фокусує увагу на певному феномені, надає йому емоційно-оцінної забарвленості. Лінгвокогнітивний механізм просторово-часової фокалізації реалізують через варіацію позицій гетеродієгетичного й гомодієгетичного нараторів у текстах статей, коли фокусування уваги на емоційно значущій інформації досягнуто завдяки можливості вибирати перспективу сприйняття описаного, займати певну точку огляду в просторі стосовно об'єкта у фокусі. У будь-якому разі наративна присутність автора створює психологічну близькість між ним і читачем, сприяє його емоційному залученню до тексту. Наукова новизна одержаних результатів полягає в подальшому розвитку інвентаря когнітивних операцій конструювання та уточнення їхнього емотивного потенціалу через експлікацію емоціогенного знання за допомогою різноманітних художніх і наративних прийомів. **Перспективою дослідження** є з'ясування інтерсеміотичної специфіки реалізації виокремлених лінгвокогнітивних механізмів у спортивних статтях інтернет-видань.

Ключові слова: спортивна аналітична стаття, лінгвокогнітивні механізми породження емотивності.

LUKIANETS Tetiana – PhD, Associate Professor, Head of the Department of Ukrainian and Foreign Languages, National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Fizkultury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine (tetianalukyanets@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-6956-8161>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.19>

To cite this article: Lukianets, T. (2022). Lihvokohnityvni mekhanizmy eksplikatsiyi emotsiy abo emotyvnuyu potentsial sportyvnykh analitychnykh statey. [Lingual-cognitive mechanisms of explication of emotions or emotional potential of sports analytical articles]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. “Philology” Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 49, 130–135. doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2022.49.19> [in Ukrainian].

LINGUAL-COGNITIVE MECHANISMS OF EXPRESSION OF EMOTIONS OR EMOTIONAL POTENTIAL OF SPORTS ANALYTICAL ARTICLES

Summary. The article bellow considers emotional nature of sports analytical articles regarding lingual-cognitive explication of emotions in the genre of sports media texts. **The purpose** of this

*research has been to find out the genre specifics of sports analytical articles as well as to determine how emotional content of these journalistic texts serve as a source of emotional resonance among the readership. To achieve this goal, the method of reconstruction of cognitive operations applied in constructing artistic reality has been used on the basis of contextual-interpretive analysis of texts fragments. As a result of conducted **analysis**, two lingual-cognitive mechanisms of generating emotionality of sports journalistic texts have been identified. In particular, the lingual-cognitive mechanism of psychological focalization, which is explained by the author's comments, means of subjective modality and evaluation, focuses attention on a particular phenomenon among others, gives it emotional and evaluative colouring. In turn, the lingual-cognitive mechanism of spatial-temporal focalization is realized through the variation of the positions of heterodiegetic narrator and homodiegetic narrator in the article texts, when focusing on emotionally significant information is possible by choosing the perspective of perception. In any case, the narrative presence of the author creates a psychological closeness between them and the reader, contributes to their emotional involvement in the text. The **scientific novelty** of the obtained results is further development of the inventory of cognitive operations applied in constructing artistic reality, as well as outlining their emotional potential through explication of emotional knowledge through a variety of artistic and narrative techniques. The **perspective** of the research is to find out intersemiotic specifics of lingual-cognitive mechanisms implementation in online sports articles.*

Key words: sports analytical article, lingual-cognitive mechanisms of generating emotionality.

Постановка проблеми. У парадигмі сучасних когнітивно-семіотичних студій численні дослідження спрямовані на комплексний аналіз мовного інструментарію конструювання когнітивно-дискурсивних утворень у тексті, які надають читачам доступ до концептуалізації фрагментів дійсності (Воробйова, 2004, с. 18). Переосмислення емоційного реагування на події у сфері спорту та досвіду його вербалізації в текстах публіцистичного стилю виявляє цілий спектр наукових досліджень стосовно досвіду адаптації різноманітних художніх прийомів у текстах аналітичних статей, що вказує на актуальність нашої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здобутки когнітивної лінгвістики на сучасному етапі її розвитку виявляються у низці розроблених методик інтерпретації емоцій автора тексту в аспекті художнього осмислення відображеної ним дійсності, а також емотивного резонансу тексту як властивості пробуджувати певні почуття й емоції серед читачів, надаючи їхній інтерпретації тексту особистісного характеру. До актуальних належить, зокрема, теорія взаємодії текстових світів у семантичній єдності тексту (Воробйова, 2004, с. 19), дослідження іконічності художніх текстів (Burke, 2001, с. 31), методика реконструкції концептуальних метафор (Воробйова, 2004, с. 20), методика побудови ментальних просторів (Croft, 2004) тощо. Однак найефективнішим для розкриття глибинних

механізмів породження емотивного потенціалу тексту видається застосування положень когнітивної граматики Р. Ленекера (Langacker, 2008), що підтверджують наукові розвідки С. А. Жаботинської, А. М. Пшеничних та ін.

Актуальність нашого дослідження визначена необхідністю переосмислити когнітивні операції конструювання художньої дійсності в контексті вивчення лінгвокогнітивних і наративних особливостей їхньої експлікації в текстах спортивних аналітичних статей.

Мета цієї розвідки полягає в з'ясуванні емотивної природи спортивних аналітичних статей через розкриття лінгвокогнітивних процедур активації емоціогенного знання й породження емотивності в них. Мета роботи передбачає вирішення таких завдань: 1) виокремлення спортивних статей як окремого піджанру текстів публіцистичного стилю в дискурсі спортивних ЗМІ; 2) з'ясування емотивного потенціалу когнітивних операцій конструювання художньої дійсності; 3) виявлення на їхній основі лінгвокогнітивних механізмів і художніх засобів експлікації емотивності у спортивних аналітичних статтях.

Виклад основного матеріалу. *Спортивна аналітична стаття* – це публіцистичний текст, який перебуває на перетині інформаційного та художньо-публіцистичного піджанрів журналістики (Потапенко, 2004). Вона характеризує в основному друковані й інтернет-видання, у яких професійний спортсмен або досвідчений журналіст

спортивного профілю не лише детально аналізує, визначає причинно-наслідкові зв'язки певної спортивної події або феномену, але також презентує своє бачення описаної ситуації. На відміну від інформаційних статей, об'єктивних щодо хронології викладу подій і нейтральних за стилем мовлення, аналітичні статті фокусують увагу на актуальних суспільно значущих явищах у сфері спорту, відтак можуть містити емоційно-оцінні компоненти: декілька поглядів, пояснення причин і можливих наслідків, узагальнення, висновки тощо.

Дослідження жанрової специфіки спортивних аналітичних статей доводить, що тематику й матеріал для таких текстів добирають дуже ґрунтовно з метою детального й глибокого аналізу описаного феномену. Подача матеріалу відповідає інтересам і відображає культурні цінності цільової аудиторії. Проте вона також слугує поставленій автором цілі – віднаходження відповіді на актуальне питання, тож стаття зазвичай містить, окрім різнобічного висвітлення поглядів і цитування експертів, ще й авторські висновки. Авторська позиція здебільшого емоційно забарвлена. Наше завдання полягає в тому, щоб виявити лінгвальні засоби передачі емоцій у спортивних аналітичних статтях, а також лінгвокогнітивні механізми реалізації емотивності.

Емотивність тексту (за Я. Гнезділовою) – це вираження внутрішнього стану людини за допомогою мовних засобів. Її слід протиставляти *емоційності*, тобто власне змінам у психосоматичному стані людини з неемоційного на емоційний, та *емоцій*, які з позицій когнітивного підходу є поєднанням почуттів, психологічних змін у свідомості людини під час її пізнавальної діяльності. Вони є вираженням психосоматичних станів особи, а не власне її дій, тобто лише впливають на ментальні та тілесні реакції людини, але не втілюють їх.

З одного боку, у текстах спортивного дискурсу емотивність є засобом емоційно-оцінного забарвлення зображених спортивних подій і вказує на їхню функціонально-естетичну значущість для автора. З другого боку, завдяки вищезазначеній техніці здійснюють емоційне залучення цільової аудиторії до актуальної тематики інтернет-видання. У такому разі вербалізація власне емоцій і емоційності

підсилює емотивний потенціал журнальної статті, її здатність викликати відповідні емоції серед читацької аудиторії. Це підтверджує теорія емоційної диспозиції (англ. Affective Disposition Theory) Д. Зільмана і Дж. Р. Кантора, яка виявляє взаємозв'язок між ставленням читачів до вчинків персонажів текстів ЗМІ і механізмом їхнього занурення в медійний наратив.

Дослідження впливу спортивних аналітичних статей на читачів підтверджує, що емоційний вимір цих текстів можна реконструювати за певними текстовими ключами (Stockwell, 2002). Емотивність цих публіцистичних текстів можна визначити завдяки мовному відображенню емоцій чи емоціогенних компонентів у семантичній структурі текстів. У друкованих і інтернет-виданнях емотивність реалізують через мультимодальні засоби репрезентації емоціогенного знання, тобто через множинність застосованих семіотичних кодів, які передають емоційне навантаження на екрані шляхом інтеграції різних режимів вираження однакового чи подібного змісту (наприклад, поєднання фото емоційного стану спортсмена й опису його реакції).

Емоції, індуковані, зокрема, у спортивних аналітичних статтях, належать до комунікативно орієнтованих психологічних феноменів та мають чітко виражений оцінний характер. Так, у процесі пізнання людина суб'єктивно оцінює об'єкти дійсності, щоб визначити їхню значущість, приписує їм певні характеристики, і ця оцінка детермінує виникнення певних емоцій. Відтак усі емоції розглядають з позицій їхньої залежності від оцінки явищ як сприятливих чи несприятливих для людини. До того ж така оцінка є «чуттєвим судженням» (sense judgement), тобто безпосередньою й автоматичною реакцією людини на об'єкти та явища навколишньої дійсності. Кожну емоцію асоційовано з певним оцінним еталоном, тож зі зміною оцінки змінюється й емоція, маніфестована рекціями (вербальними та/чи невербальними), які, власне, і реалізовані в текстах спортивних статей.

Лінгвокогнітивні механізми експлікації емотивності спортивних аналітичних статей можливо реконструювати на основі експлікації різнопланових *операцій конструювання художньої дійсності*. Останні

були детально розроблені у межах когнітивної граматики Р. Ленекером (Langacker, 2008), Л. Телмі, В. Крофтом і А. Крузом (Воробйова, 2004, с. 19) як спроба пояснити, що значення мовного знака не зводиться лише до активованого ним змісту, а радше залежить від того, як воно є сконструйоване й інтерпретоване. Проте сьогодні інвентар когнітивних операцій конструювання художньої дійсності набуває подальшого розвитку шляхом уточнення їхньої ролі в наданні публіцистичним текстам у дискурсі спортивних ЗМІ емотивного потенціалу.

У результаті дослідження емотивної природи аналітичних статей спортивної тематики встановлено, що конвенційні операції конструювання художньої дійсності (*специфікації, схематизації, фокусування, промінантності, перспективізації та динамізації*), за Р. Ленекером, слугують основою для виокремлення лінгвокогнітивних механізмів породження емотивності публіцистичних текстів спортивного спрямування, зокрема *лінгвокогнітивний механізм психологічної фокалізації й лінгвокогнітивний механізм просторово-часової фокалізації*.

Акцентування уваги читачів на емоційно значущій інформації в тексті можливе завдяки активізації *когнітивних операцій фокусування і промінантності*, які є результатом виокремлення одного елемента художньої дійсності з-поміж інших та зосередження уваги на ньому. Такий ефект отримують шляхом протиставлення первинного нейтрального опису характеристик об'єкта й подальшого збільшення його емоційно-оцінної значущості в актуальному контексті.

Когнітивні операції фокусування та промінантності допомагають виокремити *лінгвокогнітивний механізм психологічної фокалізації*, тобто такий механізм організації нарративу спортивних аналітичних статей, де позиція автора загострює фокус уваги на певному феномені серед інших, надає йому емоційної забарвленості. У цьому контексті говоримо про нарративний прийом фокалізованої розповіді (за Ж. Жанеттом), коли традиційна ретроспективна оповідь може бути реорганізована з додаванням поточних і проспективних елементів. За допомогою авторських коментарів, засобів суб'єктивної модальності й оцінки змінюється фокус уваги з хроноло-

гічного опису подій із нульовою фокалізацією на зовнішню (Жаннет, 1988). У всякому разі нарративна присутність автора створює психологічну близькість між ним і читачем. Наприклад, у статті *'How Liverpool can climb Everest again' – Danny Murphy on why title race is not over yet*, опублікованій у *BBC Sport* від 22 січня 2022 року, висвітлено авторське бачення футбольного протистояння цьогорічного сезону на основі порівняння їхніх попередніх успіхів.

With Manchester City's brilliance and the way they are so relentless and clinical when it comes to winning games, it looks like Liverpool are climbing Everest with their title bid this season. It's worth remembering they have done it before, though. Right now, catching City looks extremely unlikely but then Jurgen Klopp's side have already beaten the odds to triumph a few times in recent years.

Очевидно, що хронологія опису подій порушена автором свідомо: спочатку він констатує лідерські характеристики команди «Манчестер Сіті», потім засвідчує поточний успіх їхніх суперників – команди «Ліверпуль» – і пригадує їхній досвід попередньої успішної боротьби. Однак сумнівається в можливості повторення описаного досягнення, хоч у минулі роки такі шанси були. Тут фокус уваги сконцентровано на потенційній перемозі однієї з команд, однак нелінійний опис подій створює відчуття непевності й додає емоційної напруги. За допомогою художньо-стилістичних прийомів інверсії й ускладнення структури речень нагромаджено деталі, емотивно забарвлену лексику (*brilliance, relentless, clinical*) для створення промінантного контрасту між характеристиками спортивних команд. У такий спосіб відбувається скорочення нарративної дистанції між описаними автором подіями й емоційним залученням читачів до них.

Лінгвокогнітивному механізму психологічної фокалізації підпорядкований механізм просторово-часової фокалізації, актуалізований за допомогою *когнітивних операцій перспективізації й динамізації*, або поступової чи різкої зміни погляду на подію чи об'єкт. Фокусування уваги здійснювано завдяки можливості вибирати перспективу сприйняття описаного, тобто займати певну точку огляду

в просторі стосовно об'єкта у фокусі. Визначення позиції уявного спостерігача в обмеженому часопросторі відбувається з огляду на варіювання місцезнаходження об'єкта, первинно віддаленого від точки огляду та згодом наближеного до неї. Це дає можливість простежити просторову динаміку руху об'єкта у фрагменті тексту статті, що спричиняє його висунення на передній план, а отже, і фокалізацію. Наприклад, у вищезгаданій статті автор описує матч, постійно змінюючи фокус уваги з колишніх гравців на гравців цього сезону для створення ефекту динамічності команди й відчуття заслуженої перемоги.

It was a case of getting the job done without Mohamed Salah and Sadio Mane and they did that as well as could be expected. Liverpool played with a nice intensity and I felt Curtis Jones and Alex Oxlade-Chamberlain were both good selections. Those two gave the side a bit more spark, with their pace, creativity and forward thinking. They were both really positive, which is exactly what Liverpool needed. I thought it was an excellent display from all of the front three, especially considering all the talk about the two star players who were away at the Africa Cup of Nations.

У текстах спортивних аналітичних статей перспектива сприйняття пов'язана з розташуванням спостерігача (персонажа чи оповідача, а опосередковано і читача) стосовно описаного феномену, коли опис його характеристик зумовлений ступенем залучення автора до нього і його позицією стосовно описаного. Емотивна природа у цьому разі значною мірою залежить від типу наратора (Жанетт, 1988). Так, композиційним формам, де наявний гетеродієгетичний наратор, тобто оповідач, що перебуває поза межами представлених подій (спортивний коментатор, журналіст тощо), притаманна зміна часової позиції на просторову під час опису об'єкта, виведення його на передній план та подальша деталізація його зовнішніх ознак. Оповідь від імені гомодієгетичного наратора, тобто такого, що фігурує в наративі як учасник подій (спортсмен(ка), суддя тощо), передбачає превалювання психологічної позиції, тобто опису зовнішнього вияву емоцій крупним планом з можливістю їхньої подальшої інтерпретації чи оцінної характеристики.

Зокрема, у статті *Australian Open: Simona Halep beaten by Alize Cornet*, опубліко-

ваної у *BBC Sport* від 24 січня 2022 року, спортивний журналіст аналізує причини поразки Симони Халеп, дворазової переможниці турнірів Великого шолома, яка вибула з Відкритого чемпіонату Австралії, програвши в трьох сетах французенці Алізе Корне в спекотних умовах Мельбурна. У ролі гетеродієгетичного наратора він описує фізичний стан, тактики гри обох суперниць, вказує на перевищену тривалість матчу, спеку – фактичні причини спортивного результату.

With both players tested by long rallies in the sweltering heat, Cornet roared and Halep threw her racquet in frustration as the French player survived a break point to hold for 3-3 in the deciding set.

Його опис не позбавлений емотивності, звертаємо увагу на стилістично забарвлену (*sweltering heat, survived*) й емоційно наповнену (*frustration*) лексику. Враження зміни погляду і фокусу уваги створюють персональні дійктичні маркери (чергування імен суперниць), простий минулий наративний час, короткі підрядні частини речення та засоби графічної образності (цифрове позначення отриманих очок).

У цій статті роль гомодієгетичного наратора виконує переможниця Алізе Корне, чий емоційні коментарі включені в текст статті у формі прямого цитування: *“To go to my first quarter-final is just a dream come true. I don't know what to say, it is just magic,” said 32-year-old Cornet. “This is why I keep playing tennis, it's for this moment when I can share all these emotions on court with you. The journey goes on and I can't quite believe it.”*

Лінгвокогнітивний механізм просторово-часової фокалізації тут експліковано через коментар спортсменки, використання теперішнього наративного часу та через пряме звернення до читацької аудиторії.

Висновок. Аналіз показує, що розглянуті лінгвокогнітивні механізми відтворення емоцій можуть бути актуалізовані в спортивних аналітичних статтях послідовно один за одним, однак зазвичай лиш один із них акцентовано як домінуючий у конкретному застосуванні. До того ж обидва слугують засобами наративного коду інтимізації (за А. Л. Палійчук) для того, щоб спочатку емоційно залучити читача до статті шляхом умовного

нівелювання дистанції між текстом і читачем, а потім викликати його емоційний відгук на системний вплив змісту тексту.

Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому аналізі *лінгвокогнітивних механізмів* актуалізації емоціогенного знання у спортивних статтях інтернет-видань задля

з'ясування інтерсеміотичної специфіки їхньої реалізації. Важливо з'ясувати, як формальне поєднання різнорідних (вербальних і візуальних) знаків призводить до інтерсеміотичних трансформацій, коли розміщені в одній площині тексту словесні й несловесні знаки зазнають взаємного накладання чи адаптації.

ЛІТЕРАТУРА

- Воробйова О. П.** Когнітивна поетика : здобутки і перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2004. Вип. 635. С. 18–22.
- Женетт Ж.** Повествовательный дискурс : в 2 т. Москва : Изд-во Сабашниковых, 1998. Т. 2 : Фигуры П. М. 280 с.
- Потапенко С. І.** Мовна особистість у просторі медійного дискурсу (досвід лінгвокогнітивного аналізу): монографія. Київ: Видавничий центр КНЛУ, 2004. С. 359.
- Burke M.** Iconicity and literary emotion. *European Journal of English Studies*. Vol. 5, No. 1. P. 31–46.
- Croft W.** *Cognitive Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press, 2004. 256 p.
- Langacker R. W.** *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 562 p.
- Stockwell P.** *Cognitive Poetics : An Introduction*. London : Routledge, 2002. 208 p.

REFERENCES

- Vorobyova, O. P.** (2004). Kohnityvna poetyka : zdobutky i perspektyvy [Cognitive poetics: achievements and prospects]. *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina – Bulletin of VN Karazin Kharkiv National University* (Issue 635), (pp. 18–22) [in Ukrainian].
- Zhenett, Z. H.** (1998). Povestvovatel'nyy diskurs [Narrative discourse] (Volum 1–2. Vol. 2). Moscow : Izd-vo Sabashnikovykh [in Russian].
- Potapenko, S.I.** (2004). Movna osobystist' u prostori mediynoho dyskursu (dosvid lnhvokohnityvnoho analizu) [Linguistic personality in the space of media discourse (experience of lingual-cognitive analysis)]. Monohrafiya. Kyiv: Vydavnychy tsestr KNLU [in Ukrainian].
- Burke, M.** Iconicity and literary emotion. *European Journal of English Studies*, 1 (Vol. 5), (pp. 31–46) [in English].
- Croft, W.** (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge : Cambridge University Press [in English].
- Langacker, R.W.** (2008). *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford : Oxford University Press [in English].
- Stockwell, P.** (2002). *Cognitive Poetics : An Introduction*. London : Routledge [in English].